

השיעור השבועי

גיליון מספר 465

הרב המקריא: הרב צבי רבי אלימלך בירדמן שליט"א
מגיד מישרים

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי"כ היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

לאור קריאתו החריגה והמיוחדת של מן הראשון פוסק הדור שליט"א בשבוע שעבר, כל המעוניין להיות שותף בזכויות גיליון "השיעור השבועי", פרטי הצטרפות בנב הגיליון. שאו ברכה!

ר"ת	יציאה	כניסה	ידועלים
19:36	18:54	18:04	חל אביב
19:32	18:52	18:02	חיעה
19:33	18:53	18:03	באר שבט
19:35	18:53	18:04	

האזינו | ג' תשרי תשפ"ה

הלכות תקיעת שופר

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 053-4774733

לדאוג לתוקע ראוי, והחשיבות שילמד ההלכות. ש"ץ ותוקע בתשלום. כוונה לשם מצוה, גם בשמיעה וגם בתקיעה. כוונת שומע ומשמיע. כוונה לצאת גם בברכות. ברכת "שהחיינו" בקידוש, ועל השופר. עניית "ברוך הוא וברוך שמו" בברכות שיוצא ידי חובה. מקור המנהג לענות "ברוך הוא וברוך שמו". ויזוי בין התקיעות

גולת הכותרת

א. גולת הכותרת של ראש השנה זו מצות תקיעת שופר, התפלות הם לא דאורייתא, אלא כמו כל יום, ומה שאין כן השופר שעל שמו נקרא היום, שנאמר (במדבר כט, א) "יום תרועה יהיה לכם". לכן צריך לחפש תוקע שיוודע לתקוע היטב, ירא שמים כמובן, שיתקע כפי ההלכה.

ש"ץ ותוקע בתשלום

ב. הרשב"א (בתשו"ס' תוס' תרצא) כתב שעדיף להביא שליח ציבור או תוקע בתשלום מאשר בחינם, כי כאשר מקבל תשלום הוא מרגיש מחוייבות, ואז הוא לא עושה את מלאכתו רמיה, אלא מתכוון ומתאמן היטב, וגם לומד את ההלכות כראוי, שבתשר"ת בתקיעות דמיושב עושה שברים ותרועה

1 מדברי הרב אלימלך בירדמן שליט"א: ברשות מן גאון ישראל שליט"א וכו'. הקב"ה יעזור שיעלה וזכרוננו לפניו לטובה, ונזכה כולנו יחד להיכתב ולהיחתם בספרם של צדיקים גמורים, לאלתר לחיים טובים וארוכים ולשלום.

דברי מן שליט"א: יישר כח לכבוד הגאון הצדיק, מזכה הרבים, רבי אלימלך בירדמן, הקב"ה יתן לו כוח ובריאות להמשיך לעשות כנהנה וכהנה, פה מפיץ מרגליות. אנחנו שומעים אותו ומתחזקים, והכי מתאים היה להביא אותו עכשיו לפני ראש השנה, שהוא יום הדין. כתיבה וחתימה טובה, והספרדים אומרים: תזכה לשנים רבות נעימות וטובות, כבודו יאמץ את הפתגם הזה... יגדיל תורה ויאדיר, חזק וברוך.

2 צריך ללמוד ההלכות טוב, אמרו לי שאחד דיבר ברדיו ואמר: אני לא עושה שברים ותרועה בנשימה אחת, לא צריך. אבל מה זאת אומרת לא צריך, מן השלחן ערוך (ס' תקצ"ט ע"ד) כתב שבתקיעות של מיושב עושים שברים ותרועה בנשימה אחת, ובתקיעות של מעומד עושים שתי נשימות, והפוסקים דנים בזה. אינני יודע אם הוא יודע שלחן ערוך, הוא התחיל ללמוד בגיל מבוגר, זו בעיה, לא דומה אחד שלמד בישיבה קטנה, ישיבה גדולה, כולל, במשך שנים רבות, לאחד שלמד רק בגיל מבוגר.

צריך להעמיד את הדת על תילה, לא לפחד מאף אחד, לומר את הדברים בצורה נכונה. מי לנו גדול ממך זצ"ל שהעמיד את הדת על תילה, והיה מדבר בתקיפות. יש אחד שהולך ואומר: אין דבר כזה קיבלנו הוראות השלחן ערוך, אלא קיבלנו הוראות הרמב"ם. וכי הוא יותר גדול מכל גדולי הפוסקים, מהר"ם בן חביב (בכללים שבסו"ס גט פשוט, כלל א"ד"ה והנה לענין), החיד"א (בשם הגדולים שם, ובערך טור ובי, ועוד), רבי חיים פלאג' (בשולחן חיים ביד סקן, ועוד), רבי יוסף חיים (ש"א תרומה אות טו, ש"ב בהר"ב ועוד) ועוד רבים, וכן גדולי האשכנזים, רבי יהונתן אייבשיץ (אורים ותומים קצור תקפו כהן ס' קחד), הפרי מגדים (י"ד סי' מ"ח שפ"ד ס"ק כה) ועוד, ורק כשהרמ"א חלק האשכנזים עושים כמותו. ופתאום בא וחולק על כל הפוסקים

בנשימה אחת², ואת התקיעה הראשונה והאחרונה של התשר"ת יעשה באורך ח"י כוחות. אני לא אומר מספר שניות, כי כל אחד לפי מה שהוא, יש אחד שמדבר מהר, ויש אחד שמדבר לאט³, וכך גם בתקיעות. והשברים לפחות כשיעור שלשה כוחות. ובתשר"ת ותר"ת, התקיעה היא לכל הפחות באורך תשעה כוחות, ואם רוצה להאריך אין איסור, שיעשה ארוך כמו אזעקה... אבל כל שבר יהיה פחות מתשעה כוחות, שלא יגיע לכלל תקיעה. צריך שהכל יהיה מדוייק, ולכן יתאמן.

כוונה לשם מצוה

ג. התוקע או רב בית הכנסת צריך לומר לציבור ששה דברים לפי תקיעות שופר. דבר ראשון, שיוכנונו לצאת ידי חובת המצוה, שהרי קיימא לן (בש"ע ס"ט ס"ד) מצוות צריכות כוונה, זו מחלוקת גדולה מאוד מערכה לקראת

הללו. ולא רק זה, גם נותן מוסר להרא"ש, רבינו הרא"ש, איך אתה חולק על הרמב"ם, אתה יודע מי זה? נו נו נו... הוא יודע מי זה הרמב"ם והרא"ש לא יודע. בערבית אומרים מג'נון... כך מדבר על הרא"ש?

מן העמיד הדת על תילה ולא פחד מכמה רבנים משובשים, סיפר לי שר הדתות שהלך לנחם משפחה של חטופה שנהרגה, ולא רצו לקבל אותו, כמעט גירשו אותו, מה קרה? הם כועסים על הרבנים, כי הלכו לרב אחד מאשקלון, סגר את העיניים ואמר להם: אני רואה אותה ברוח קדשי כשהיא מהלכת, והיא תחזור אליכם. הם יצאו רגועים. וכעבור כמה ימים התברר שהיא בכלל נהרגה ביום שמחת תורה. אם כן איפה ראה אותה?!... הוא לוקח תפלין ביד שלו, מסתכל עליהן מבחוץ, ואומר, זה כשר, זה תבדוק... בספר שלו הוא כתב שהוא שמע קול מהנהר, שאמר יא-ג'ולי החלות הפוכות, תהפכו אותם... הנר מדבר. זה גשעון שהתחיל משגעון גדלות. גדולי הדור שלנו, הרב עזרא עטיה, מן זצ"ל, חכם בן ציון, הרב אלישיב, אף אחד לא עשה שטויות כאלו. ואיך כתב גם חוזר ואומר שלא קיבלנו הוראות מן אלא רק הוראות הרמב"ם. זה גאוה ויוהרא לצאת נגד כולם, וזה מביא אותו לידי שיגעון. וכי נשתוק ולא נדבר? מה אפשר לעשות שכך משתגעו? צריך לומר את ההלכה בצורה נכונה. השיעור כאן זה לא רק לומר הלכה כזו או אחרת, אלא להנחיל דרך ולהעמיד את קו ההלכה על תילו. שאנשים יתרחקו מכל מיני משובשים.

ובענין התקיעות, אני הייתי תוקע אצל מן זצ"ל במשך שנים, והייתי עושה את התרועה של מיושב טו טו טו, ואת התרועה של מעומד לו לו לו - כמו העיראקים, והייתי מסתכל על מן, והיה מחייך ושמוח עושים כך. והתיימנים עושים הו הו הו. יש שעושים חלק כך וחלק כך וזה אפשר.

3 תשמעו את ההקלטות של מן זצ"ל לפני שלשים וארבעים שנה, איך היה מדבר מהר, היה צריך לעקוב אחריו, לא היה זמן לחלום... והיה מרתק את הציבור. אבל בזקנותו דיבר יותר לאט. וגם חכם שלום זצ"ל, כשלמדנו אצלו היה מדבר מהר, ובסוף ימיו היה מדבר לאט.

לתגובות וכן לקבלת הגיליון במייל: d95872@gmail.com

השיעור מוקדש לרפואת אשר בן מברוקה הי"ד

מערכה, בתנאים ובאמוראים, בראשונים ובאחרונים. יש לנו עשרה תנאים ואמוראים הסוברים שמצוות צריכות כוונה: רבי יוסי (פסחים קיד:), רבי יהודה (ע"ז כז.), ריש לקיש (שם), רבי יוחנן (בירושלמי פסחים שם), רבי זירא (ר"ה כט.), רב הונא (פסחים קיד:), רב אחא ברביה דרבא (שם), חכמים (ריש ברכות), רבי אבהו. וכנגדם מצינו לשבעה תנאים ואמוראים הסוברים שמצוות אין צריכות כוונה: רבן גמליאל (ריש ברכות), אבוה דשמואל (ר"ה שם), רבא (שם), רבה (כמ"ש הרא"ש ב"ה שם), רב אשי, רב (חולין לא. כמבואר בהג"א ר"ה שם), בר קפרא בירושלמי (פרק ערבי פסחים). וגם בראשונים יש מחלוקת. ובראש השנה (כט.) אמרו, אמר ליה רבי זירא לשמיעה, איכוין ותקע לי - תכוין ותתקע בשבילי. שמע מינה מצוות צריכות כוונה, ודין שומע כעונה מכלל הדין של מצוות צריכות כוונה, כמבואר בבית יוסף (סי' רט), ולכן צריך לכוין לשם מצוה ולא סתם להתפעל מהתקיעות שהן יפות... לכן התוקע או הרב יזהיר את הציבור, דבר ראשון תכוונו לשם מצוה.

שומע כעונה

ד. דבר שני יאמר להם לכוין לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה, בשיעור הקודם אמרנו בקיצור שיש מחלוקת בין הראשונים אם מצות שופר היא בתקיעה או בשמיעה, אנחנו מברכים "לשמוע קול שופר", כמו שפסק הרמב"ם (פ"ג מהלכות שופר ה"י), ועוד כתב (פ"א מהלכות שופר ה"א): מצות עשה של תורה "לשמוע" תרועת השופר בראש השנה. וכן כתבו הרמב"ן (פסחים ז.), והרא"ש (פ"ד דר"ה ס"ס י.). אבל לדעת רב יהודאי גאון (הובא במחזור ויטרי עמ' שפח), ר"ת (הובא ברא"ש שם), - ופלפל השדי חמד (כר ט) שיש גורסים ר"ח - והסמ"ג (ריש הל' שופר), מברכים "לתקוע בשופר". והויכוח הוא בעצם המצוה, אם היא בשמיעה או בתקיעה. והנה אם המצוה בשמיעה מקיים את המצוה בעצם מה ששומע קול שופר ומכוין לשם מצוה, אבל אם המצוה בתקיעה, היה צריך להיות שכל אחד ואחד יביא שופר ויתקע בעצמו, או שנסמך על דין שומע כעונה. זה חידוש, כי שומע כעונה מצינו בדיבור, כמו מקרא מגילה, קידוש והבדלה, אבל כאן הוא לא מדבר, אלא רק מוציא אויר מהפה לתוך השופר, ואיך יוצא ידי חובה? אבל אם המצוה בתקיעה ויכול לצאת מאחר, הפשט הוא שגם בהוצאת אויר מהפה נחשב שומע כעונה, ולכן המשמיע צריך לכוין להוציא והשומע יתכוין לצאת. וכן כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' שופר ה"ד), נתכוון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוון התוקע להוציא או שנתכוון התוקע להוציא ולא נתכוון השומע לצאת לא יצא ידי חובתו, עד שיתכוין שומע ומשמיע. וכן פסק בשלחן ערוך (סימן תקפ"ט ס"ח). והשליח ציבור יכוין להוציא את כל מי ששומע אותו, ולא רק את אלה שנמצאים בבית הכנסת, אלא גם מי שעומד בעזרת נשים או עומד בחוץ ושומע דרך החלון, יצא ידי חובה. וגם השומע מבחוץ יכוין לצאת.⁴

מצוה בשמיעה ובתקיעה

ה. מבואר יוצא שהמצוה היא גם בשמיעה וגם בתקיעה, כי אילו היתה רק בשמיעה, לא היה צריך כוונת שומע ומשמיע. ולכן התוקע או הרב יאמר לציבור לכוין לצאת לשם מצוה, גם בשמיעה וגם בתקיעה. וכן מבואר בשאגת אריה (סי' ד).

כוונה בברכות

ו. דבר שלישי יאמר להם לכוין לצאת ידי חובה גם בברכות, "לשמוע קול שופר" וכן "שהחיינו", ולא רק במצות השופר. ביום הראשון מברכים

⁴ כשהש"ן אומר "ברשות מורי ורבותי" הציבור עונים "שמים", ראשי תיבות: שומע משמיע יחדיו מכוונים, כי צריך גם כוונת שומע לצאת וגם כוונת משמיע להוציא. הפרי מגדים (בפתיחה כוללת לאו"ח ח"ג אות כח) מגדיר שדין שומע כעונה הוא מדין שליחות, ושלוחו של אדם ככוונה. והחזון איש (או"ח סימן כט) מגדיר את דין שומע כעונה "התחברות השומע והמשמיע כאחד", כלומר שכל מעשיו של האומר מתייחסים לשומע.

⁵ [כן מבואר בשו"ת דבר שמואל אבוה (סי' רצה), חיי אדם (כלל כ סעיף ג) קיצור שלחן ערוך (גאנצפריד סי' ו ס"ט), בעל נודע ביהודה בדגול מרבבה (סי' קד), שלחן ערוך הגאון רבי זלמן (סי' קד ס"ב), חסד לאלפים להר"א פאפו (דף קכט. אות ג, וסי' קסז סק"ג), הג"ר דוד פארדו בספר שושנים לדוד (בפ"ה דברכות), ספר חידושי רז"ה

"שהחיינו" על תקיעת השופר, וביום השני לא מברכים, ואמנם מנהג האשכנזים לברך בשני הימים. ובחור ישיבה ספרדי שנמצא בישיבה אשכנזית ושומע ברכת "שהחיינו", לא יענה אמן, מחשש הפסק בין הברכה למצוה, כי לדעת מרן (סי' תר ס"ג) לא מברכים שהחיינו. אבל בקידוש מברכים "שהחיינו" גם ביום הראשון וגם ביום השני, וביום השני טוב להביא פרי חדש ולכוין עליו [א.ה. ולגבי ברכת שהחיינו על יין חדש בקידוש, ראה השיעור השבועי תשפ"א פרשת נצבים אות יב], אבל זה לא לעיכובא, ואם לא השיג פרי חדש, אפילו הכי ביום השני יברך בקידוש "שהחיינו".

מה בין קידוש לשופר

ז. יש לשאול, מה שונה ברכת "שהחיינו" בקידוש שמברכים בשני הימים, משופר שמברכים עליו "שהחיינו" רק ביום הראשון? ויש לומר שבשופר הברכה היא על המצוה, וכיון שברך עליה "שהחיינו" אפילו קודם זמנה יצא, לא כן בברכת "שהחיינו" שבקידוש, הברכה היא על עצם היום שהצטוונו לשבות בו ולקדשו, ואם באמת היום הראשון הוא חול, נמצא שלא בירך כלום, לכן חוזר ומברך ביום השני. ויש שביארו שאם לא יברכו "שהחיינו" בקידוש של היום השני יבואו ללולזל ביום טוב שני של גלויות, שכאילו הוא לא ממש יום טוב, וידליקו חשמל, כמו כמה שטועים וחושבים שמוותר ביום טוב, וכל מיני דברים. לכן מברכים שהחיינו גם בקידוש של ליל יום טוב שני (ראה ילקוט יוסף ימים נוראים. חזון עובדיה ימ"נ עמ' קסד).

ברוך הוא וברוך שמו

ח. דבר רביעי שצריך להזהיר את הציבור, שלא לענות "ברוך הוא וברוך שמו" בברכות, כמו בכל ברכה שרוצים לצאת בשמיעתה ידי חובה, שלא עונים "ברוך הוא וברוך שמו". לא צריך להתעקש לקיים מנהגים של עדתו, אלא צריך לחפש בספרי הפוסקים ולהודות על האמת, כך כתבו אחרונים רבים⁵, וגם החיד"א (ברכ"י סימן ריג סק"ג) כתב, כיון שיצאה הוראה מפה קדשם של האחרונים, נכון להזהר שלא לומר ברוך הוא וברוך שמו בברכה שיוצא בה ידי חובה. לכן מרן השלחן ערוך כתב שעונים "ברוך הוא וברוך שמו" רק בהלכות חזרת הש"ץ (סימן קכד סעיף ה), כי אלו ברכות שלא יוצאים בהם ידי חובה, אבל בברכות שיוצאים בהם ידי חובה, ונחשב לשומע כאילו מברך בעצמו, הרי זה הפסק. הגע עצמך, אדם שמברך "ברוך אתה ה', ברוך הוא וברוך שמו, אלוקינו מלך העולם, לשמוע קול שופר", בודאי שזה הפסק, ושומע כעונה תורת דיבור עליו.

איך עונה אמן אחר עצמו

ט. אחד האחרונים בספר מעשה רוקח (פ"א מברכות ה"א) שואל, לכאורה אם שומע כעונה כאילו דיבר בעצמו, איך הציבור שיוצא ידי חובה בברכה עונה אמן, והרי כל העונה אמן אחר ברכתו הרי זה מגונה (ברכות מה:), ואמנם אם עונה אחר כמה ברכות הרי זה משובח, כמו בערבית "שומר את עמו ישראל לעד, אמן", ובעמידה "המברך את עמו ישראל בשלום, אמן", ובהלל "מלך מהולל בתשבחות, אמן". אבל אחר ברכה אחת זה מגונה, ואם נאמר ששומע כעונה הוא ממש כמברך, איך עונה אמן? אלא ודאי שהוא לא ממש כמברך, וממילא עונים ברוך הוא וברוך שמו. אבל שאני הכא שעניית אמן על ברכה ששומע מהשני, גורמת להתחברות השומע והמשמיע, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות הלכה יא): כל השומע ברכה מן הברכות

(סי' קכד). מהר"י עייאש במטה יהודה (סי' קכד), ספר טהרת המים בשיורי טהרה (מערכת ב אות לו ועט), תורת חיים סופר (סי' קכד סק"ג), ספר מגיד תעלומה על ברכות (דף רכת:), ושכן אמר הגה"ק החוזה מלובלין. ערוה"ש (סי' קכד סק"ג), פתח הדביר (סי' קכד אות ו), שו"ת דברי יעקב (מנ"ה אות א), שו"ת בן פורת יוסף ח"ג (סי' יב), אשל אברהם (בוטשאטש, סי' תצד), שדי חמד (מע' הפסק מערכתה אות ט), החתם סופר. שמח נפש (במערכת ברוך הוא וברוך שמו), משנה ברורה (סי' קכד ס"ק כא), ראב"ד עדת המערבים מחכמי מרוקו רבי אלעזר בן טובו בספרו פקודת אלעזר (בס"י ריג), שו"ת פני יצחק אבולעפי"א (ח"א סי' א אות מב דף ג ע"א), דעת תורה למהרש"ם, שו"ת אפרקסא דעניא (סי' ט), שו"ת אגרות משה ח"ב (חאו"ח ס"ס צח) ובשו"ת משנה הלכות חלק יג (סי' טז ד"ה ולפענ"ד לא).

מתחלתה ועד סופה, ונתכוין לצאת בה ידי חובתו, יצא, ואף על פי שלא ענה אמן, וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך. ע"כ. כלומר שאם עונה אמן זה חיבור גמור ותורת דיבור עליו, ואינו דומה למברך בעצמו שאינו עונה אמן אחר ברכותיו. ולכן אחרונים רבים כתבו שלא יענה ברוך הוא וברוך שמו בברכות שיוצא בהן ידי חובה. ולדברי האגרות משה (חאו"ח סימן צח) אפילו בדיעבד לא יצא ידי חובה, וכן נטה לומר הגאון רבי זלמן (שי"ע הרב סימן קכד סעיף ב). והחיי אדם (הובא במ"ב סי' קכד ס"ק כא) נסתפק בזה. ואף שלהלכה בדיעבד יצא ידי חובה, אבל לכתחילה בודאי שצריך להיזהר בזה.

מקור הברכה

י. בפרט שאין חובה מן הדין לענות ברוך הוא וברוך שמו, פעם התפללתי מנחה אצל תימנים, וראיתי שבחזרת הש"ץ לא עונים "ברוך הוא וברוך שמו", רק עונים אמן, כמו שנהג הגר"א (מעשה רב סימן מג), ודלא כמין השלחן ערוך, ונהגים כך כי הרמב"ם לא כתב שעונים ברוך הוא וברוך שמו. הראשון שנהג כן הוא רבינו הרא"ש (בתשו' כלל ד סי' יט), הביאו בנו הטור (סי' קכד) בזו הלשון: ושמעתי מאבא מורי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום "ברוך הוא וברוך שמו", וזהו שאמר משה רבינו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו" (דברים לג, א), ועוד אפילו כשמזכירים צדיק בשם ודם צריך לברכו שנאמר (משלי י, ז) "זכר צדיק לברכה".

מה דיבר המדרש

יא. בספר חרדים (במצות עשה מדי"ס התלויות בפה, פ"ד סימן יז) כתב בשם המדרש: בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא, אתם הבו גודל לאלהינו, מכאן שעונים ברוך הוא וברוך שמו על הזכרת השם. ובשו"ת רב פעלים חלק ב' (חאו"ח סי' לו), הביא מקור לדין אמירת "ברוך הוא וברוך שמו" מספר חרדים בשם מדרש חז"ל. אבל מרן זצ"ל (בשו"ת יחזק דעת ח"ד סימן טו, וביב"א ח"י חאו"ח סי' נה על הר"פ ח"ב אות יז) העיר, שמה שכתב החרדים בשם המדרש, הוא רק תחילת הדברים, אבל ההוספה שמכאן שעונים ברוך הוא וברוך שמו,

אבל לא היה צועק עליהם, ובכלל במשך עשרות שנים שהיינו עם מרן וקיימנו גדול שימושה יותר מלימודה' (ברכות ז), אני לא זוכר שצעק על אנשים - "תשב בשקט", "תשתוק"... אין דבר כזה, וכך ההנהגה צריכה להיות, 'טרחכם ומשאכם וריבכם, עלי היו כולנה'. ההנהגה של מרן היתה לקרב ולהראות פנים, ובשיעורים היה אומר את ההלכות. וכשהיו קופצים ואומרים בהבדלה "ברוך הוא וברוך שמו", היו רומזים להם שלא לענות. כשמרן היה בבית כנסת הגדול, היה אחד שהיה מדבר באמצע החזרה, הוא היה פטפטן גדול, לא יכל להפסיק לדבר, מרן לא אמר לו מילה, אבל אנשים היו כועסים עליו. בשבת אחת הרב קרא לו: בוא תלווה אותי. והרב דיבר אתו בנחת והסביר לו כמה חמור לדבר בחזרת הש"ץ, וכתב בשלחן ערוך (סימן קכד סעיף ז) שאם שח באמצע החזרה הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו.

אבל לא צריך באותה שעה שמדבר לשפוך את דמו. היה רב קהלה אחד מסתובב בבית הכנסת וצועק על זה ועל זה שמדברים בחזרה, יש שם גבירים גדולים חלאפים, והיה פוגע בהם, עד שלבסוף עזב שם. זו לא ההנהגה הנכונה, צריך ללמוד את ההנהגה ממרן זצ"ל. כשהיה רב ראשי לתל אביב, לא כולם סביבו היו חרדים, חלק באו לבית הכנסת בשבת עם רכב, אחד הגבאים פעם בא עם אשתו שהיא בלי ידיים - בלי שרוולים, והרב לא היה אומר מילה, רק היה נותן שיעורים, ונתן השיעורים מכניס דברי מוסר וחיוק, אבל לא היה פוגע באנשים.

כשמרן היה הולך ואנשים רצו לנשק לו את היד היה מאפשר להם, נלמד ממרן. אנשים רוצים לכבד את התורה ומנשקים את היד, תתן להם, למה לא. אם ממהו יגיד: רבותי, להזדרז, לא לעכב אותי... אבל צריך להתנהג איתם יפה.

לכן אם באמצע ההבדלה יש מי שצועק "ברוך הוא וברוך שמו", לא לצעוק עליו, אלא אחר כך לומר לו, וכי אתה חולק על האחרונים שכתבו שזה הפסקה? אם הוא יודע ספר יכול להתווכח ולומר, אני יודע שבספר חיים לראש (דף לה ע"ב) על פסח, לרבי חיים פלאג', כתב שעונים "ברוך הוא וברוך שמו", מה אתה רוצה, אני עושה כמוהו... אבל יש לנו כללי הפסיקה, תסתכל מה כתבו רוב האחרונים, וגם תפעיל שיקול דעת.

לא חולקים בקלות על האחרונים, היום בדרך תלמיד חכם חשוב אחד בא ושאל אותי, כתוב בילקוט יוסף (ה"א מהדו"ה תשמ"ה עמ' שכב. סימן קלא סעיף ט) שהשליח ציבור צריך לומר את הוידוי, "אשמנו, בגדנו, גזלנו" וכו' - כל השנה, לא רק

אלה דברי החרדים עצמו, והראשון שנהג כן הוא הרא"ש. וגם מה שכתב הרב פעלים שבסידור האר"י יש כוונות עמוקות באמירת "ברוך הוא וברוך שמו" (וכ"ה בכה"ח סי' ה אות יב), זה בחזרה, או בשומע ברכה מחבירו ואינו מתכוין לצאת, אבל בברכות שיוצאים בהן ידי חובה לא עונים "ברוך הוא וברוך שמו". היום ב"ה אנשים כבר שומעים להלכה זו, לפני ששים שנה כשהיינו מתפלים בבורוכו, מרן היה עושה הבדלה בבית הכנסת כל מוצאי שבת, והיו כמה שענו "ברוך הוא וברוך שמו", והרב היה מלמד אותם שלא לומר⁶.

יודוי בין התקיעות

יב. דבר חמישי שהתוקע או הרב יזהיר את הציבור שלא לומר וידוי בין התקיעות. במחזורים של מנצור ובקאל - לא מצויים היום - הדפיסו את נוסח של וידוי בין תקיעות תשר"ת לתש"ת, ובין תש"ת לתר"ת, אבל אין לומר את הוידוי בפה, כי זה הפסק. בגמרא בראש השנה (לד.) אמרו, התקין רבי אבהו בקסרי, לתקוע תשר"ת שלש פעמים, תש"ת שלש פעמים, תר"ת שלש פעמים. הרא"ש (פ"ד דר"ה סי' י) כתב בשם רב האי גאון, שחלק מקומות תקעו תשר"ת ג' פעמים, חלק מקומות תקעו תש"ת ג' פעמים, וחלק מקומות תקעו תר"ת ג' פעמים, ואף שהכל אמת וכל אחד יכל לעשות מה שרצה, היה נראה כחלוקה בעם ישראל, בא רבי אבהו ותיקן שיעשו כולם אגודה אחת ויתקעו הכל. וכן דעת רבינו חננאל (ר"ה לד.).

תקיעות מחמת הספק

יג. אבל הרמב"ם (פ"ג מהלכות שופר הלכה ב) כתב: תרועה זו האמורה בתורה - "יום תרועה יהיה לכם", נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלויות, ואין אנו יודעין היאך היא, אם היא "גנוחי גנח" - שברים, או "לולי ליל" - תרועה, או שניהם יחד - שברים ותרועה, שכך דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מילל, לפיכך אנו עושים הכל. ובגמרא (שם) מבואר, שעל כל תרועה תוקעים תקיעה פשוטה לפנייה ותקיעה פשוטה לאחריה, ונלמד מהפסוקים שנאמרו על היובל "והעברת שופר תרועה" (ויקרא כה, ט),

בסליחות - קצת בקול רם, שהציבור יוכל לעקוב אחריו, כי יש ש"ץ שאומר בשקט, ואחד מהציבור אומר לאט, ולפני שגמר הש"ץ מתחיל "אל ארך אפיים" וכו', אבל אם אומר הקול רם, כולם עוקבים אחריו ואומרים יחד "ויעבור ה' על פניו" וכו'. והבאנו שכן כתב הרמ"ע מפאנו (סי' קב שא"ה ג), וכתבנו בשם מרן זצ"ל שהתבטא על החולק, מי שם פה לחלוק על הרמ"ע מפאנו, וכבר הורה זקן שהש"ץ יאמר בקול רם, וכן ראוי לנהוג.

אמר לי אותו אחד: למה לא לחלוק על הרמ"ע, הרי הוא היה אחרון, ואילו היה ראשון כמו הרשב"א או הריטב"א הייתי יכול להבין, אבל לכתוב כך על אחרון. כשמרן הבית יוסף נפטר, הרמ"ע היה בגיל 31. יש אחד שטען בשיעור שלו במוצאי שבת שאמרתי שהיה בהלווייה שלו, והקשה עלי, אבל לא אמרתי כן, הוא לא רגיל לדייק, כי הרמ"ע היה באיטליה, ומרן בצפת, ואין יספיק להגיע, בפרט שמרן נפטר סמוך לחג הפסח. על כל פנים עניתי לחכם הזה: אדרבה, אנחנו צריכים להנחיל לציבור דרך, זה לא סתם שיעור בהלכה מותר או אסור, אלא דרך לאברכים שידעו איך להתייחס לגדולים שלנו, ולא לבוא ולהמציא הלכות. זה הרמ"ע מפאנו, איך אתה חולק עליו?! אם יש לך ראייה "פלדה" מאחד הראשונים, בסדר, אבל לחלוק בלי שום ראייה, סתם כי כך נראה לך בשכל שלך?! הדרך של מרן היתה להתבטל לפוסקים. ומכל מקום שליח ציבור שאומר בשקט לא צריך לצעוק עליו בקול רם... אלא אחר כך תיקח אותו לצד ותסביר לו. תראו את רבי משה חבושה שאומר את הוידוי בקול רם, וכך שמע ממרן זצ"ל.

אנחנו לא אומרים בוידוי רבינו נסים גאון, "לא ענינו ברוך הוא וברוך שמו", במחזור "חזון עובדיה" מחקנו את זה, כי זו לא עבירה, וכי מי שעושה כמו הגר"א או שהוא תימני שלא אומר "ברוך הוא וברוך שמו" צריך להתוודות על זה?!

אגב, את וידוי רבינו נסים גאון כדאי לומר בליל כיפור, וביים יאמרו את הוידוי הרגיל, "אשמנו בגדנו" וכו', כי בלילה יש כוח, אכלנו סעודה מפסקת, ואפשר להאריך בתפלה, ולגמור בשעה תשע או תשע וחצי, אבל בבוקר התפלה ארוכה, וצריך להפסיק לגמור אותה בזמן, שתהיה הפסקה לפני מנחה. יש שמתפללים כמעט כל היום, איך מצליחים? ה' יתן להם כוח ובריאות. אבל אנחנו הספרדים אין לנו כוח בלי הפסקה... לכן צריך להזדרז, "ותפלתם מהרה תקבל ברצון", וחוסכים את וידוי רבינו נסים משחרית ואומרים אותו בלילה.

"תעבירו שופר" (שם). נמצא שתקנת האמורא רבי אבהו לתקוע שלושים קולות, היא מחמת הספק מהי תרועה, וכן דעת רבי ישעיה מטרנאי הראשון (ר"ה שם), התוספות (ר"ה לג): בשם רבינו תם, הריטב"א (ר"ה לד), הר"ן (שם), הרשב"א (שם), הסמ"ג (עשין מב דק"ח ע"ד), המאירי (ר"ה לד), בעל הדברות (הל' שופר דף ק ע"א), בעל העיטור (הל' שופר דף ק ע"ד), האור זרוע (ח"ב סימן רסט), שבלי הלקט (סימן שא), ועוד, שכל השלושים קולות הינם מחמת הספק. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן תקצ סעיף ב). ולפי זה אחר שבירך "לשמוע קול שופר" ו"שהחינו", כל עוד שלא התחיל לתקוע תשר"ת, תש"ת ותרי"ת, יתכן שמפסיק בין הברכה למצוה.⁷ וכן ביארו הגאון רבי עקיבא איגר (הובא בפסקים ותקנות של רע"א עמ' סג), הגאון מליסא בדרך חיים - הביאו להלכה המשנה ברורה (סי' תקצב ס"ק יב), מחזור אהלי יעקב (דף קמג ע"א), מהרי"ל דיסקין (בקונטרס אחרון סי' עט) ועוד. מרן זצ"ל כתב תשובה ארוכה בזה ביביע אומר חלק א' (חאו"ח סי' לו) וחזר שוב בחלק ג' (חאו"ח סי' לב-לד), ושם נשא ונתן בזה עם הגרי"ש אלישיב, שהעיד על עצמו שאינו אומר את הוידי, אבל לימד זכות על האומרים, וסייע מנהגם מדברי הריטב"א (סוף ר"ה), ומרן השיב לו, והתייחס גם לדברי הריטב"א. בכל אופן כמה מגדולי האחרונים הזהירו על זה, ולכן הרב או התוקע יזהירו שלא לומר וידי בין התקיעות.

לא לדבר

יד. דבר שיש שיהיו שלא לדבר כלל בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, כי הברכה "לשמוע קול שופר" היא על כל התקיעות, ובפרט שהתקיעות דמעומד הן העיקר, שהן על סדר הברכות של מלכויות זכרונות ושופרות. לכן אין לדבר עד סוף התקיעות שבקדיש בתקבל, ורק את נוסח התפלה מותר להתפלל כי זה צורך הענין, מה שאין כן דיבורים בעלמא. יש כאלה שמדברים, איך תקע יפה, זה יותר טוב... צריך לרמוז להם, לא לצעוק עליהם, כמו שמרן מעולם לא צעק... יסמן להם שלא לדבר.

הוראת מרן זצ"ל

טו. כשהדפסנו את המחזורים "חזון עובדיה"⁸, אמר לי מרן: תמחק בכלל את הוידי. למה, אכתוב שלא לומר בפה אלא רק להרהר בלב? אמר: לא, יש אנשים שלא יקראו את ההסבר, יראו את הוידי ויקראו, ולכן תמחק. ושמעתי למרן, תראו במחזורים של חזון עובדיה, אין בכלל את הוידי. ואם יש לאדם מחזור עם הוידי, שידע שלא לומר בפה, אלא רק בהרהור הלב.

הרהור תשובה

טז. בפרט שעיקר מצות תשובה היא בלב, וכמו שאמרו בקידושין (מ"ט), אדם שנניח שהוא חבר קיבוץ השומר הצעיר, ולא ראה אף פעם אשה

⁷ כמו מי שבירך "שהכל נהיה בדברו" ולא טעם מהמאכל, וצלצל הטלפון ואמר "הלו", זה הפסק וצריך לחזור ולברך, אפילו שאמר רק מילה אחת. ואמנם החיי אדם (כלל ה סעיף יא) כתב לדון שאם הפסיק במילה אחת שמוא זה לא נחשב הפסק, ורק אם אמר שלש מילים כמו "שלוש עליך רבי" עבר תוך כדי דיבור ונחשב הפסק. אבל נעלם ממנו המאירי (בספר מן אבות ענין א) - לא היה בדפוס - שמשמע ממנו שאפילו מילה אחת כמו אמון, נחשבת הפסק. וגם הביאור הלכה (סימן כה סעיף ט ד"ה ואם הפסיק) השיג על החיי אדם מדברי הרא"ש (בהלכות קטנות סוף הלכות תפלין), שגם עניית אמון היא הפסק בין הברכה למצוה. ולא צריך לפחד ולומר סב"ל, פעם אחד שאל אותי, אם מרן זצ"ל פסק לברך ומישהו חלק עלי, אולי נאמר סב"ל? אמרתי לו, אף שאומרים סב"ל נגד מרן השלחן ערוך, אבל בדור שלנו גדול הדור הוא מרא דאתרא, שגם הוא ידע את הכלל סב"ל נגד מרן, ועם כל זה פסק לברך. ובפרט בנידון זה שכך כתב ראשון, ואילו החיי אדם היה רואה לא היה חולק. אבל אם כבר חלה הברכה וטעם מהתה, אפילו טעם מעט, יכול לדבר מה שרוצה.

⁸ עשינו סידור עם אלף הלכות, אנשים היו קובעים בזה עתים לתורה, כל יום אחרי התפלה יושבים ולומדים בזה, קוראים הלכות בתנא דבי אליהו. כך גם במחזורי חזון עובדיה, יש שם הרבה הלכות שדלינו ממה שמרן הסתעף ביביע אומר, זה היה בשנת תשמ"ז, עוד לא היו הספרים הליכות עולם וחזון עובדיה, והיה בזה זיכוי הרבים. ובכל פרט התייעצנו עם מרן.

⁹ אבל מי שלקח עדים פסולים, מחללי שבת בפרהסיא, הקידושין בטלים, ומדוע לא חוששים שהרהרו תשובה בלבם? כך נושאי כלי הרמב"ם מקשים, ומתרצים שאני הכא שאמר בפיו "על מנת שאני צדיק גמור", וזה מראה

צנועה מבית יעקב, איזה בנות צנועות, חן נסוך על פניהן, אבל הוא רגיל בברכה מעוברת ובכל השטויות שלהם, ופתאום ראה אשה צדקת, ושאל אותה אם רוצה שייתן לה קידושין, לקח טבעת ואמר: הרי את מקודשת לי בטבעת זו על מנת שאני צדיק גמור - הוא לא צדיק ולא גמור... הרי היא מקודשת מספק, שמוא הרהר תשובה בלבו. אפילו שלא עשה וידי "חטאתי, עוונתי, פשעתי" לפני הקידושין, היא מקודשת מספק, וצריכה גט, ואם מישהו נוסף קידש אותה צריכה גם משניהם. רואים שגם תשובה בהרהור מועילה,⁹ ולכן יש לומר את הוידי בלב ולא בפה.

טעמא דקרא

יז. הגאון ממונקאטש - היה גאון עצום, חסיד נלהב של הסבא קדישא מהרש"א אלפנדי - בשו"ת מנחת אלעזר (ה"א סימן עה) לימד זכות על אותם שנוהגים לומר את הוידי בין התקיעות, שהרי כל הענין של תקיעת שופר כדי לעורר את האנשים שיחזרו בתשובה, שנאמר (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו?! והוידי הוא חלק מהתשובה¹⁰, ולכן הוא נחשב צורך, כדון "גביל לתורי"¹¹ (ברכות מ). אבל זה לא הטעם היחיד לתקיעת שופר, ויש עוד טעמים, רב סעדיה גאון כתב שהתקיעה היא על מנת להמליך את המלך, ויש עוד טעם להזכיר אילו של יצחק אבינו ע"ה, וכן לעורר רחמי שמים. ועוד, דלא דרשינן טעמא דקרא, אפשר לומר טעם בתור פירוש בדרשה בליל שבת... אבל לא מוציאים ממנו הלכה, כרבי יהודה ולא כרבי שמעון. וכבר כתב רבינו הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה הלכה ד): אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורר ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, וכו'. משמע שענין התשובה הוא רק רמז, ואיך אפשר שהפסק בדיבור מענין התשובה יחשב לצורך. ועוד שכבר כתב הכל בו (ס"ב כד) והובא בבית יוסף (ס"ב קסז), דמה שהתירו בגביל לתורי זה רק בדיעבד, אבל לכתחלה גם בהפסק לצורך הענין אסור. לכן להלכה ולמעשה שב ואל תעשה עדיף, ואין לומר וידי בין התקיעות.¹²

לסיכום

יח. אחזור בקיצור על ששת הדברים שצריך הרב או הגבאי או התוקע להזהיר לפני התקיעות, **א.** לכוין לשם מצוה - מצוות צריכות כוונה. **ב.** שיכוונו גם בברכות מדין שומע כעונה. **ג.** שלא יענו ברוך הוא וברוך שמו בברכות. **ד.** שלא יאמרו וידי בין התקיעות. **ה.** שלא לדבר עד סוף התקיעות. **ו.** לכוין לצאת בתקיעה מדין שומע כעונה, כי המצוה גם בתקיעה וגם בשמיעה.

שאולי הרהר תשובה. אבל סתם עדים מחללי שבת מה פתאום שיהרהרו תשובה, לכן לא תולים כן.

לפעמים הרב מסדר הקידושין לא מספיק חשב על הדברים, ומביאים עדים פסולים. אבל הוא צריך לדעת שכאשר בא לחתונה של רחוקים, הוא עצמו יהיה עד אחד, ויקח אתו עוד אחד ירא שמים.

¹⁰ אמנם הרמב"ם לא מנה בתרי"ג מצוות מצות לחזור בתשובה, וכי יש מצוה לנשום אור? אי אפשר בלי זה, וגם אי אפשר בלי תשובה, ואמנם כתב (עשין עג) שהמצוה היא להתוודות כשעושה תשובה, וכמו שכתב בהלכותיו (פ"א מתשובה ה"א). אבל הרמב"ן חולק וסובר שמה שקראנו בפרשת השבוע (דברים ל, יא) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא מלך ולא רחוקה היא" וכו', היא מצוה עשה של התשובה. ולעומת זאת הרמב"ם (פ"א מהלכות תפלה ה"א) פסק שתפלה אחת ביום היא ממנין תרי"ג מצוות התורה, והרמב"ן (בהשגותיו לספר המצוות עשין ה) כתב שכל התפלות מדרבנן.

¹¹ וכן מי שבירך "המוציא" ולאחר מכן אומר: תביאו מלח, אין זה הפסק, כי זה צורך העניין. אם אומר: תביאו כסא לפלוני, נחלקו אם נחשב הפסק, ולהלכה גם זה נחשב כצורך.

¹² חכם בן ציון כתב על כך תשובה באור לציון חלק א (ס"ל ט) - זה הוא כתב - וכשיצא הספר לפני כ-35 שנה נתתי שיעור אצלנו בישיבת חזון עובדיה, הבאתי כל ראיותי, ואחר אלף אלפי המחילות מכבוד תורתו יש מה להשיב, ודחינו דבריו. מי שירצה יראה בילקוט יוסף (י"מ עמ' שלו והלאה) שיש כמה עמודים בנושא הזה.